

Nicolae Manolescu – 70

CUVÂNT-ÎNAINTE.....9

I. NICOLAE MANOLESCU LA 70 DE ANI: O VÂRSTĂ „NEVEROSIMILĂ”.....11

Chiar eu sunt ăla care face 70 de ani acum?!	14
Copil, adolescent între Sibiu și Râmnicu Vâlcea.....	17
Student în București. Exmatriculat!.....	26
Versurile și revistele copilăriei. Cariere politice ratate.....	32
Ce și cum se citea în anii '50.....	38
Începuturile unui critic. Un an de șomaj.....	43
Cronicarul literar în perioada de recuperare a modernității.....	46
Monografiile, apoi sintezele pe genuri.....	51
Portrete, portrete.....	56
Carte cu carte.....	70
În politică.....	75
Epilog provizoriu: la Paris, la... câți ani?!.....	78

II. LA ANIVERSARĂ.....79

COLEGI, PRIETENI.....	81
PAUL CORNEA, Un septuagenar de 50 de ani.....	81
ȘTEFAN RADOȘ, Ce tineri eram, Nicolae, și îngerii ningeau.....	84
LIVIU CIOCĂRLIE, Ce avem mai bun?.....	88
GABRIEL DIMISIANU, Arta seducătorului.....	92
EMIL BRUMARU, În campanie electorală.....	95
EUGEN NEGRICI, Cum am ajuns să-l iubesc pe Nicolae Manolescu <i>malgré tout et malgré lui</i>	96
ANTOANETA TĂNĂȘESCU, Manolescu.....	100
DORIN TUDORAN, Cordialitatea ca <i>modus vivendi</i>	101
GABRIEL CHIFU, Ceasornicar care pune orologiul formidabil sub lupă.....	102

TRAIAN ȘTEF, Aristide	104
CRISTIAN TEODORESCU, Pentru Manolescu, dragoste și reținere	106
MIHAI DRAGOLEA, Dincolo de <i>Istoria critică a literaturii române</i>	107
MARTA PETREU, Teme neterminate despre Manolescu.....	108
IOANA PÂRVULESCU, „Cărțile au suflet”	115
CRISTIAN MORARU, Criticul fără înconștient	116
HORIA GÂRBEA, Nicolae Manolescu și temele lui	119
LUNEDIȘTI	122
CĂLIN VLASIE, Un mare spirit într-un om normal.....	122
TRAIAN T. COȘOVEI, La aniversarea Profesorului.....	123
MAGDA CÂRNECI, Nașul nostru de spirit.....	123
MATEI VIȘNIEC, Fascinantul Manolescu	124
ROMULUS BUCUR, Poeți & critic(i)	128
MIRCEA CĂRTĂRESCU, Nichi (o improvizație).....	131
ION BOGDAN LEFTER, „Fratele mai mare”	134
BOGDAN GHIU, Literatura după Manolescu (istoria-poem).....	139
ALȚI FOȘTI STUDENȚI	141
IULIAN COSTACHE, <i>The Show Must Go On!</i>	141
ANDREEA DECIU, Seninătatea lui Nicolae Manolescu.....	145
DORICA BOLTAȘU, NICOLAE Mărturisiri de (tânăr) cititor	148
LUMINIȚA MARCU, Nicolae Manolescu, fără pseudonim	150
COSTI ROGOZANU, Omul care știe să te lase în pace	154
SIMONA VASILACHE, Câteva motive	155
ALINA HORDILĂ, Nicolae Manolescu, între critic literar și profesor	157
TIBERIU STAMATE, Câteva secvențe cu Nicolae Manolescu	159
INTERPRETĂRI	162
SOLOMON MARCUS, La risc.....	162
GHEORGHE GRIGURCU, Despre Nicolae Manolescu, la o aniversare	166
MIRCEA MARTIN, Criticul „nepereche” al literaturii române postbelice	169
MIRCEA ANGHELESCU, Lecturi	177
ION POP, Nicolae Manolescu și sufletul cărților	182

NICOLAE OPREA, O treaptă către <i>Istoria critică</i>	189
IOAN HOLBAN, Teme.....	195
GEORGE ARDELEANU, Bila de sticlă	202
IULIAN BOLDEA, Nicolae Manolescu și „temele” literaturii.....	207
MIRCEA A. DIACONU, Secvențe despre un profesionist al cronicii literare.....	215
ANDREI BODIU, Despre viața și moartea istoriilor literare	221
LASZLO ALEXANDRU, Cum am citit eu <i>Istoria critică a literaturii române</i> (o conferință)	225
ȘTEFAN FIRICĂ, Variațiuni pe teme manolesciene	239
DAN GULEA, Secvențe și studii personale	243
COSMIN CIOTLOȘ, <i>Une année après</i>	257
III. IMAGINI CU NICOLAE MANOLESCU	263

I. NICOLAE MANOLESCU LA 70 DE ANI: O VÂRSTĂ „NEVEROSIMILĂ”

Interviul care urmează, realizat special pentru acest volum aniversar, e unul strict biografic. N-am urmărit să obțin de la Nicolae Manolescu confesiuni pe teme varii, nici opinii pe un subiect sau altul, în maniera șarmantă și cam vagă, cam dezordonată a convorbirilor „cu personalități”; nepotrivită în context mi s-a părut și confruntarea de idei sau de programe literare și intelectuale, drept care am evitat-o. Altfel spus, n-am purtat, *stricto sensu*, un dialog cu Nicolae Manolescu, ci i-am provocat o mărturie „în dialog”, îndemnându-l cu întrebările mele să depeze firul memorialistic. Cu un reportofon între noi, am petrecut astfel mare parte din ziua de 24 septembrie 2009, înregistrând în mai multe reprize, de dimineață și până târziu după-amiază. Cum a doua zi Nicolae Manolescu pleca înapoi în Franța, chemat de obligațiile sale de ambasador al României pe lângă UNESCO, rol pe care-l joacă de câțiva ani, am continuat în următoarele săptămâni, pentru partea finală a interviului, cu întrebări expediate prin poșta electronică dinspre Micul spre Marele Paris, de unde răspunsurile au făcut cale-ntoarsă în plic, căci așa continuă să scrie criticul ajuns septuagenar, așa și-a dus la bun sfârșit și *Istoria critică a literaturii române*: așternând șiruri-șiruri de cuvinte, caligrafic, de mână, pe hârtie...

Ion Bogdan Lefter

Ion Bogdan Lefter: *Aș vrea să facem un interviu cât mai „biografic”, deși bineînțeles că vom ajunge și la cărțile care fac și ele parte – și încă cum! – din viața dumneavoastră. Vă invit însă, înainte de a lua lucrurile în ordine cronologică, să practicăm, măcar pentru început, cronologia inversată pe care cândva o teoretizați și dumneavoastră, pe urmele lui Călinescu sau Negoțescu. Cum vă priviți acum, la 70 de ani? De fapt, cum e să te apropii vertiginos de 70 de ani? – fiindcă înregistrăm discuția noastră când încă n-ați ajuns la acest prag...*

Nicolae Manolescu: Nu știu dacă e chiar un prag! Judecând după 50, după 60, n-au prea fost praguri, n-am observat nimic în anul cu pricina, dar probabil că sunt niște acumulări sau se face o masă critică și văd la alții dintre colegii mei că, nu neapărat la 70 exact, dar la un an-doi după, încep să se comporte altfel decât până atunci. Sunt mai mult psihologice pragurile... Acum, în ce privește vârsta, eu n-am... Întâi, că nu-mi vine să cred că fac 70 de ani! Nu e vorba de mine! Nu pentru că mă simt eu foarte tânăr, am o mulțime de belele, ca să zic așa... (bun, să nu-l mănii pe Dumnezeu, nu cine știe ce!...); nu-i mai puțin adevărat că... nu neapărat când mă privesc în oglindă, dar așa, când mă gândesc: chiar eu sunt ăla care face 70 de ani acum?! Nu, nu, ceva nu-i în regulă!

— *E o vârstă neverosimilă!*

— Complet neverosimilă! Culmea este că nu e numai pentru mine, este și pentru mama mea, care face 100 de ani! Cam când fac eu 70, ea face 100. Știe că face 100, e lămurită, ca să zic așa – și sub raport fizic, și sub alte raporturi –, dar nu e lămurită deloc că are doi fii, unul de 70 și altul de 67: asta i se pare de neacceptat! Eh, acumă și mie mi se pare de neacceptat că am un fiu care are 45 de ani peste câteva luni... E îngrozitor! – dar, pe de altă parte...

— *...aveți și o fetiță mititică...*

— Da, și pot să spun că asta îmi dă oarecare curaj și, în același timp, măcar o formă de speranță: vreau și eu s-o văd, dacă nu la facultate, poate măritată. Voi avea 80 și ceva-90 de ani, o să fie și ea o femeie la începutul vieții ei adulte, ca să spun așa... și asta îmi dă curaj

și o anumită speranță. Da! ...Încerc să nu mă comport ca un bătrân. Problema nu e biologică, problema este mai degrabă culturală, așa spune. Când eram tânăr, relativ tânăr, eram pe la 30-40 de ani, citisem o carte, mă rog, niște amintiri ale unui mare critic american, Edmund Wilson, pe care îl știi foarte bine, și care povestea acolo (avea la data aceea, parcă, 60 de ani sau așa ceva, nu mai știu exact) că marea lui problemă nu e vârsta, marea lui problemă este că nu va mai înțelege, la un moment dat, literatura care se scrie. El, care scrisese despre simbolisti, despre primii poeți și scriitori moderni și ajunsese până pe la generația *beat*, pe care o înțelegea, dar se gândea și spunea: iată, pot eu să fiu sigur că mai înțeleg ce vine după ei?! Da, asta este o mare spaimă a criticului.

— *Și pe Edmund Wilson, în acest sens, și pe Șerban Cioculescu, exemplu contrar, negativ, i-ați mai pomenit și cu alte ocazii. Îmi amintesc despre temerea asta formulată de dumneavoastră de pe la începuturile generației noastre literare, când erați încă tânăr, lector în universitate, și ne „păstoreați” la Cenaclul de Luni...*

— Cu voi m-am descurcat, nu știu cu generația 2000 cum mă descurc...

— *Dacă încă de pe atunci vă temeai că ar putea veni „momentul acela”, cum vedeți acum perspectiva?*

— Acuma, spre exemplu, mi-am adunat o mare cantitate de cărți ale generației 2000, pentru că eu cred că, după generația voastră, asta-i generația propriu-zisă care vine. Generația '90, nu știu... sau generația '70... nu știu dacă chiar au fost, dacă au avut identitate; au fost unele diferențe, dar, în general, era o continuitate. Acuma, copiii aceștia, care au debutat în jur de 2000 și după, evident sunt altceva. Bănuiesc că și voi îi simțiți ca atare. Nu mai sunt foarte asemănători. Am mai citit câte ceva, câte unele, altele. Acum mi-am făcut un bagaj întreg, deocamdată am luat poezia și o parte din proză, și mă apuc să citesc. Poate voi face vreodată ediția a doua la *Istorie*, când o să aibă Călin Vlasie bani s-o tipărească! Sunt, totuși, 20 de ani de la revoluție și, iată, deja aproape 10 de când zic eu că ceva începe să fie diferit în literatură. Vreau să văd! Ce-am citit... nu m-aș grăbi să dau un verdict... nu mă entuziasmează foarte tare...

— *Dar vi se pare comprehensibil sau începeți să simțiți simptomele de incomprehensibilitate?!*

— Mi se pare comprehensibil, numai că am o problemă. Problema este că imediat după '90, vreme de vreo opt-nouă ani, citind ce se scria, îmi făcusem o idee destul de proastă. Ca să constat acum, citind în anii din urmă cărți, uneori ale acelorași autori și foarte multe ale altora, care au apărut între timp, că dacă mă apucam să scriu atunci despre literatura asta de după '90 aș fi greșit, pentru că a fost un fel de epifenomen literar o vreme. Toată literatura asta făcută de fostele noastre studente și foștii noștri studenți de la Litere, toată literatura asta extrem de – să spun așa – liberală, ca să nu zic libertină, de „dezvățată”, povestindu-și primul act sexual la 17 ani sau la nu știu cât, și care părea puțin șocantă... era o defulare colosală... a dispărut practic: în momentul de față, s-a „pozitivat” cumva literatura, au început să scrie și despre alții, nu numai despre ei, au început să facă romane istorice sau pseudoistorice, vezi Filip Florian sau Florina Ilis. Deci, ar fi fost o judecată profund greșită dacă eu generalizez ceea ce mi se părea mie atunci nu neapărat inacceptabil, dar nu mi se părea că ar avea o foarte mare valoare. Acuma deja arată altfel și mi se pare caracteristică acestei literaturi – dar iarăși nu vreau să mă înșel, grăbindu-mă – o anumită cuminenție, și ca formulă ... nu vor să inventeze nimic, am impresia, n-au spirit de avangardă. Dar, iarăși, Dumnezeu știe, peste 10 ani s-ar putea întâmpla să se dea peste cap totul și din asta să iasă o sinteză, să iasă cu adevărat o altă literatură.

— *Deocamdată, deci, noutatea – așa cum o definiți – ar fi mai degrabă o noutate negativă, o „minus noutate”...*

— Da, vezi Marius Ianuș, care a început foarte tare, scandalos și acum, la ultimul volum, e un poet foarte cuminte și rezonabil. Părerea mea e că avea mai mult haz înainte!

— *În orice caz, demonstrația dumneavoastră de acum este că momentul de incomprehensibilitate e departe!*

— Sper! N-am nici o certitudine! S-ar putea ca lucrurile să stea altfel... Aici pot să te consult, pentru că ești mai aproape cumva de ei, cu câțiva ani. Poate că eu greșesc. Încă o dată, nu am o bază suficient de largă ca să mă pronunț. Acuma vreau să-i citesc frumos, în ordine,

de la cap la coadă. Până acum, am citit întâmplător și mi-am făcut o idee care – încă o dată spun – s-ar putea să fie greșită.

— *În ce mă privește, impresia mea despre autorii despre care vorbiți (și pe care n-o formulez acum, aici!) nu coincide cu impresia dumneavoastră, dar poate să fie pur și simplu diversitatea de opinii, nu neapărat un contrast între comprehensiune și incomprehensiune!*

— Chiar m-ar interesa să știu ce crezi, mai ales că ai citit mai mult decât mine și chiar mi-ar fi de folos. Recunosc că i-am întrebat pe câțiva dintre criticii tineri ce părere au... să-mi recomande ce să citesc. Nu pot să citesc tot, evident! Încerc să mă orientez... Mi-am luat o busolă!

Copil, adolescent între Sibiu și Râmnicu Vâlcea

— *Să ne întoarcem la cronologia cuminte, la copilărie. Aș vrea să recuperăm în dialogul acesta al nostru pentru cartea viitorului septuagenar Nicolae Manolescu amănunte biografice mai puțin sau deloc știute. Ne vom ocupa mai încolo și de criticul literar, de concepția, programul, proiectele lui. Dar să nu ne uităm meseria de bază, care este cea – să zicem! – de istorici literari, nu?!, profesori de literatură, de istoria literaturii, și să vedem ce ne puteți spune acum despre copilărie, despre adolescență... Ați mai povestit câte ceva în Cititul și scrisul, iese acum o versiune extinsă, un fel de memorii, ați mai presărat amănunte biografice, câteodată, prin articole, prin eseuri, dar nici mai demult, nici mai de curând, n-ați făcut memorialistică sistematică. De ce?*

— Adăugând, la *Cititul și scrisul, Scrisul și cititul*, venind până la zi, în cartea asta – care urmează să apară tot la Paralela 45, volum căruia i-am găsit, cu chiu cu vai, un titlu, cu ajutorul lui Călin Vlasie: *Viață și cărți. Amintirile unui cititor de cursă lungă* –, așadar, în cartea asta spun cam tot ce pot să spun, cam tot ce-mi aduc aminte și cam tot ce cred că a avut o anumită importanță legată de biografia mea. Din păcate, nu am o imagine foarte clară despre copilăria mea, decât în măsura în care ea are două jumătăți, și anume o primă jumătate, de când am devenit conștient, ca să spun așa, de mine însumi,

în timpul războiului și imediat după, care pot să spun că a fost foarte fericită: la vârsta aia, nefăcând politică, neavând sentimentul istoriei...

— ...*la Sibiu...*

— ...la Sibiu, la Râmnicu Vâlcea, în satul tatălui meu, la Sibiel, pe unde ne-am refugiat ca urmare a bombardamentelor... n-aveam nici o apăsare, în ciuda faptului că alarmele mă cam speriau (de aceea ne-am și refugiat din Sibiu, unde n-a fost bombardament, dar erau alarme...); jumătatea cealaltă, când nu eram încă adolescent, eram doar la pubertate, la 11–12–13 ani, când părinții mei au fost în închisoare...

— ...*și acum erați la Râmnicu Vâlcea...*

— ...ne-am mutat la Râmnicu Vâlcea, pentru că n-aveam cu cine să stăm la Sibiu, ne-am dus la bunicii materni, acolo, la Râmnicu Vâlcea... Jumătatea asta a doua a fost mai puțin plăcută, eu spun chiar că a fost un început de maturizare: împrejurările m-au obligat să mă maturizez brusc. Dacă până atunci nu mi-a prea păsat de ce se întâmplă, nu știam eu nici de război, nici de mareșalul Antonescu, nici de procese, nici de armata sovietică... nu eram la curent... după aceea, când ne-am trezit, eu și fratele meu, la Râmnicu Vâlcea, cu doi bunici care acum mi se par foarte în vârstă (bunică-miu avea vârsta mea de acum, cu un an sau doi în plus, și bunică-mea era mult mai tânără decât sunt eu acum, dar mie mi se păreau niște oameni bătrâni!), care aveau o pensie de mizerie din care trăiam toți patru, plus încă o soră a bunicei mele, care era urmașa unui magistrat superior și nu avea pensie, și o vagă rubedenie, pe care ea o ținea aproape fără chirie la ea în casă și care n-avea nici un venit... era basarabeancă, își pierduse familia și se afla la Râmnicu Vâlcea...

— *Strămătușa era doamna Varlam, despre care vorbiți în Cititul și scrisul. Și rubedenia aproximativă?*

— Noi îi ziceam, copii fiind, „Tanti Lila”. N-aș putea să spun cum o cheamă. Nu știu, am uitat complet.

— *Era un fel de verișoară?*

— Nu, intrase în familie venind ca basarabeancă în refugiu, după ce toată familia ei dispăruse – fiica era undeva în Siberia (ea nu știa, i-a scris și lui Stalin ca să afle de rostul ei; a aflat, într-un târziu, acum vreo 30 de ani, și s-a dus după ea acolo, n-a găsit-o, pe urmă a venit fiică-sa la Râmnicu Vâlcea... acumă era femeie bătrână și ea...).

LIBRIS | We know books

intrase cumva în familie. N-avea nici un venit, stătea într-o cameră la strămătuşa mea, acolo, şi mânca ce mâncam şi noi, făceam ore de limba rusă cu ea, că la şcoală nu ne descurcam... erau un fel de meditaţii la rusă, cel puţin pentru mine, care am început rusa din clasa a doua sau a treia primară... Şi toţi trăiam din 400 de lei pe lună, cât avea bunică-miu atunci.

— *O comunitate, o mică comunitate, care era campată unde?*

— În două case vecine, în curţi vecine: casa în care m-am născut, casa bunicii mele, şi în curtea de alături era casa acestei surori a bunicii mele, care era plină de chiriaşi, toţi basarabeni, cu excepţia a doi ruşi, ruşi albi, care i-au devenit chiriaşi tot după al doilea război, dar ei erau în România după primul...

— *Tot refugiaţi, dar în alt fel!*

— Tot refugiaţi! I-au ajuns armatele sovietice după al doilea război mondial!

— *La propriu, i-au găsit şi i-au luat cu ei?!*

— Nu, nu i-au băgat în seamă, nu mai ştia nimeni de ei. Erau ruşi albi, refugiaţi în România prin 1920 sau aşa ceva, mai în vârstă chiar decât bunicii mei... au dispărut, la un moment dat... Casele vecine erau la doi paşi de Episcopie, pe strada care se chema, când eram eu acolo, Ştefan Gheorghiu, pe urmă a fost botezată Argeş, acuma a redevenit Episcopiei... peste drum de Liceul „Lahovary”, devenit „Bălcescu” atunci când eram eu acolo şi din nou „Lahovary” acum...

— *Despre atmosfera Sibiului aţi mai scris, parcă mai puţin – însă – despre cea de la Vâlcea. Cum era pe-atunci Râmnicu Vâlcea?*

— Despre Sibiu am scris pentru că acolo am făcut, totuşi, cea mai mare parte a şcolii. Râmnicu Vâlcea... am povestit ceva despre oraş chiar în cartea asta de amintiri. Era, la începutul anilor '50, deci '52-'53, un oraş ca în secolul al XIX-lea: fără canalizare, cu un pic de apă curentă (în case cum erau ale bunicii mele, unde stăteau o groază de chiriaşi, numai unii aveau baie şi closet în casă, restul erau în curte, pentru că n-aveai cum să treci pe la ei prin camere)...

— *Era un fel de model mixt sat-oraş!*

— În plus, se cam producea totul în casă. Aveam o curte imensă acolo, unde erau păsări (la un moment dat fuseseră şi porci; eu asta n-am mai apucat, bunicii mei erau prea bătrâni ca să se mai ocupe de